

Matti Rautiainen

Minne menet historian opettajankoulutus?

Historialla on aina ollut sijansa suomalaisessa opettajankoulutuksessa. Vuonna 1863 perustetun Jyväskylän seminaarin lehtori Olai Wallinin lehtoraatti oli historian ja kasvatusopin ja hän myös kirjoitti ensimmäisen kansakoulun suomenkielisen oppikirjan (*Suomen historia kansakouluja varten*) 1870-luvun alussa. Siinä Wallin hyödynsi Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen vuonna 1869 kirjoittamaa teosta *Oppikirja Suomen kansan historiasta*. Opettajankoulutuksen alkuvaiheessa historialla oli paitsi oppiaineen opettamiseen liittyvä merkitys, myös laajemmin kasvatukseen kytkeytyvä tehtävä. Kansakoulut toimivat kiinteässä vuorovaikutuksessa lähiympäristön kanssa, jolloin kotiseutuoppi ja -historia olivat kiinteä osa koko koulun toimintaa ja kulttuuria. Kouluhistorialla oli merkittävä tehtävä myös kansallisen identiteetin rakentamisessa.

Historian didaktiikan tehtävänä opettajankoulutuksessa oli tämän mukaisesti ennen muuta opettaa historian keskeiset sisällöt, jotka kouluopetuksessa tuli siirtää kansakoulun ja oppikoulun oppilaille. Tämä tehtävä säilyi didaktisena pääperiaatteena sadan vuoden ajan, kunnes 1960- ja 1970-luvulla se haastettiin monesta

suunnasta. Ensinnäkin vasemmisto vaati perinteisen historian opetuksen kaanoniin kansallisen näkökulman sijaan ja rinnalle muun muassa demokratiaa ja kansainvälisyyskasvatusta tukevia sisältöjä. Kärjekkäimmillään vasemmistolainen käsitys uudesta historian opetuksesta sai konkreettisen muodon Pirkkalan vasemmistolaisessa opetuskokeilussa¹. Toiseksi uusi peruskoulu korosti yksilöllistä oppilasta, mikä murensi kansakouluajan yhdenmukaista kuvaa hyvästä kansalaisuudesta, jolle historiallinen näkökulma antoi tukensa. Historia säilyi kuitenkin niin peruskoulun kuin lukion perusaineena. Esimerkiksi lukiossa opiskeltiin pakollisena kuusi kurssia historiaa ja yksi kurssi yhteiskuntaoppia 1980-luvulla. Vuodesta 2016 pakollisten lukio-kurssien määrä on molemmissa oppiaineissa kolme. Myös perusopetuksessa oppiaineiden tuntimäärät ovat lähellä toisiaan, kun yhteiskuntaoppi aloitti uutena alakoulun oppiaineena elokuussa 2016.

Keskeinen muutos historian kouluopetuksessa tapahtui vuonna 1994 voimaan astuneissa perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmissa. Molempien taustalla oli koulujärjestelmää koskenut laajempi muutos, jonka myötä oppikirjojen samoin kuin koulujen tarkastaminen lopetettiin. Uusien oppimiskäsitysten myötä koulusta haluttiin tehdä yhteistoiminnallisen oppimisen tyyssija. Myös opetussuunnitelman normatiivista ohjausta höllennettiin radikaalisti. Historiassa muutokset merkitsivät selvempää käännettä kohti opetusta, jossa sisältöjen rinnalla korostui historiallisen tiedon luonteen ymmärtä-

---

Dosentti **Matti Rautiainen** työskentelee lehtorina Jyväskylän yliopiston Opettajankoulutuslaitoksella. Sähköposti: matti.a.rautiainen@juu.fi.

minen, sen näkeminen tulkinnallisena tietona. Lukiokoulutuksessa siirryttiin kronologisesta kurssijatkumosta temaattisiin kursseihin, joiden aiheiksi valittiin ihminen ja ympäristö, eurooppalainen ihminen, kansainväliset suhteet ja Suomen historia. Valinnaisten kurssien teemoina olivat Suomi ennen vuotta 1809 sekä Euroopan ulkopuolisten alueiden kulttuurit.

Opettajankoulutuksen muutos

Erityisesti vuoden 1994 opetus suunnitelmamuutos haastoi myös historian opettajankoulutuksen. Vaikka ajatus historiallisen tiedon merkityksistä ei ollut täysin vieras edellisille opetus suunnitelmille, se nostettiin nyt selkeämmin esiin. Opettamiseen ei enää riittänyt pelkästään sopivien sisältöjen valinta ja niiden siirtämiseen valittu menetelmä, vaan mallia lähdettiin hakemaan historiantutkijan työstä. Esikuvana suunnan muutokselle toimi ennen muuta Englannissa 1970-luvulta alkanut kehitys, jossa kouluopetusta muutettiin sisältökeskeisestä, Englannin suuruutta painottavasta opetuksesta tutkijan työtä muistuttavaan tulkintaa ja tiedonmuodostuksen prosessia painottavaan opetukseen.²

Englannissa muutos voitiin ajaa läpi hyvin nopeasti, koska maan koulutusjärjestelmä on erittäin hierarkkinen, toisin kuin Suomessa, jossa opettajan pedagoginen vapaus on tunnetusti laaja. Sama koskee yliopistoja. Kukin opettajankoulutuslaitos päättää itse omasta opetus suunnitelmastaan ja sen toteuttamisesta. Historian aineenopettajia koulutetaan tällä hetkellä Helsingissä, Joensuussa, Jyväskylässä, Oulussa, Tampereella, Turussa sekä Vaasassa (ruotsiksi). Kussakin opettajankoulutuslaitoksessa Oulua lukuun ottamatta toimii myös historian ja yhteiskuntatiedon didaktiikan/pedagogiikan yliopistolehtori. Näiden lisäksi Helsingissä (Jukka Rantala) ja Turussa (Arja Virta) on historiallis-yhteiskunta-

tiedollisen kasvatuksen professori. Autonomiasta huolimatta historian aineenopettajakoulutuksessa vallitsee varsin yksimielinen käsitys historiallisten taitojen keskeisestä asemasta historian opetuksessa. Historiallisiin taitoihin kuuluvat muun muassa kriittisen ajattelun ja tulkintataitojen kehittäminen. Se, kuinka näitä taitoja opetetaan opettajankoulutuksessa, vaihtelee toki yliopistoittain.

Jyväskylässä, jossa itse toimin lehtorina, tutkivan oppimisen ideaan panostetaan hyvin paljon. Koulutuksessa painottuvat erityisesti tutkimusprosessin rakentamisen vaiheet oppilaille esitettävistä kysymyksistä tulkinnan laatimiseen. Tämän myötä pyritään oppimiseen, jossa tietoa arvioidaan (esimerkiksi: millainen henkilö talonpoika Lalli on Pyhän Henrikin legendan ja surmavirren perusteella), sen sijaan että pyrittäisiin löytämään ja muistamaan täsmällisiä vastauksia. Opiskelijat harjoittelevat ainedidaktisissa opinnoissa näitä prosesseja ja soveltavat opetusharjoittelussa. Aluksi harjoitellaan kysymistä ja historiallisen lähteen käyttöä opetuksessa ja opintojen lopussa opiskelijat pitävät pienissä ryhmissä täyden lukiokurssin tutkivan oppimisen periaatteiden mukaisesti. Tutkimisen muodot ovat kuitenkin monenlaiset. Perinteisen lähteiden tutkimisen lisäksi se voi tapahtua draaman, eläytymisen, mysteerihuoneiden tai erilaisten pelien muodossa.³

Opettajankoulutus eli aineenopettajan pedagogiset opinnot (60 op) suoritetaan nykyisin pääosin osana maisterin tutkintoa. Koulutuksesta vastaavat yliopistojen kasvatustieteelliset tiedekunnat ja opinnot sisältävät ainepedagogisia opintoja, kasvatustieteellisiä opintoja sekä opetusharjoittelua. Valikoituminen opintoihin tapahtuu joko opintojen alussa niin sanottuna suora-valintana tai opintojen kuluessa. Joissakin yliopistoissa on myös mahdollisuus suorittaa opinnot

1. Jari Leskinen, *Kohti sosialismia. Pirkkalan peruskoulun marxilainen kokeilu 1973–75*. Siltala 2016.
2. Sirka Ahonen, Koululainen historian tutkijana. Teoksessa Matti J. Castrén, Sirka Ahonen, Pauli Arola, Keijo Elio & Arja Pili (toim.) *Historia koulussa*. Yliopistopaino 1992, 75–121. *Lukion opetus suunnitelman perusteet 1994*. Opetushallitus 1994.
3. Ks. lisää Jan Löfström & Matti Rautiainen (toim.), *Kohti tutkivampaa historian opiskelua*. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja 4. Helsingin yliopisto 2013, <http://blogs.helsinki.fi/historiallis-yhteiskunnallinen-kasvatus/files/2010/11/Kohti-tutkivampaa-historian-opiskelua.pdf> (15.6.2016); Matti Rautiainen & Jan Löfström (toim.), *Kokeileva historian ja yhteiskuntaopin opetus*. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja 6. Helsingin yliopisto 2015, http://blogs.helsinki.fi/historiallis-yhteiskunnallinen-kasvatus/files/2015/11/Kokeileva_historian_opetus_Nro-6.pdf (15.6.2016).

maisterin tutkinnon jälkeen. Suoravalinnasta on tullut osassa yliopistoja suositteluin tapa hakeutua opintoihin. Sen myötä on pyritty kehittämään opintoja siten, että niissä yhdistyvät sekä pedagogiset opinnot että historian aineopinnot, kun pedagogisia opintoja suoritetaan usean vuoden ajan historian pääaineopintojen rinnalla.

Historian pedagogiikan tutkimus ja tulevaisuus

Akateeminen opettajankoulutus on tutkimusperustaista eli opettajankoulutuksen kehitys perustuu tutkimukselle. Historian opetukseen ja oppimiseen painottuva tutkimus on viime vuosina kasvanut huomattavasti, mikä näkyy niin väitöskirjoina kuin väitöskirjatyön jälkeisenä tutkimuksena. Tutkimuksen kohteena ovat olleet niin historialliset taidot, opetuskokeilut, arviointi kuin oppikirjat ja monikulttuurisuus, mutta myös opettajankoulutus⁴. Organisoituneita tutkimisryhmiä on niin Helsingissä kuin Turussa, joissa molemmissa on alan professori, kuin myös Jyväskylässä, jossa opettajankoulutuslaitos sekä historian ja etnologian laitos toimivat tiiviissä yhteistyössä.

Edellä kuvatun perusteella historian opettajankoulutus näyttää voivan hyvin. Sillä on varsin perusteltu opetuksen ja koulutuksen kehittämisuunta, siihen liittyen kasvavaa tutkimustoimintaa ja siten myös vahvistuva akateeminen status. On myös selvää, että historialla on tulevaisuudessakin asemansa koulussa, vaikka sen tuntimäärät ovat vähentyneet suhteessa historian opettajien perinteiseen sivuaineeseen eli yhteiskuntaoppiin ja tulevaisuudessa lukio-opinnot saattaa olla mahdollista suorittaa jopa kokonaan ilman historian opintoja. Syksyllä 2016 käynnistyi nimit-

täin kokeilu, jossa lukiolaisten valinnanmahdollisuuksia lisätään 28 lukiossa.

Historian opettajakoulutuksella on kuitenkin edessään lukuisia haasteita. Jo vuosia opetus- ja kulttuuriministeriö on painostanut yliopistoja vähentämään historian aineenopettajaksi valmistuvien määrää, koska opettajan paikkoja on selkeästi vähemmän kuin tarjolla olevia opettajia. Kun historian asema tuntijaoissa on ollut laskeva, se on entisestään vaikeuttanut tilannetta. On vaikea kuvitella, että historia poistuisi koulun oppiainegalleriasta, mutta siitä huolimatta on syytä pohtia, mikä on historian opiskelun arvo nykykoulussa. Menneisyyden tuntemisen lisäksi se on yhä enemmän oppiaine, jossa opitaan ymmärtämään tulkinallista, ihmisten keskenään sopimaa tietoa, joka on perusedellytys kriittisenä ja aktiivisena kansalaisena toimimiselle.

Tutkivan oppimisen käytäntöön siirtäminen on kuitenkin kaikkea muuta kuin ongelmatonta. Vaikka opiskelijoilla on periaatteessa myötämielinen asenne sitä kohtaan, sosiaalistuminen ole-massa olevaan ja itse koettuun opetukseen on vahva. Vaikuttavuuden näkökulmasta koulutuksen täytyy siis keskittyä tutkivan oppimisen teoriaan ja käytäntöön niin, että jo koulutuksessa tehdään sen suuntaisia radikaalejakin kokeiluja. Kokonaisuuden kannalta on lisäksi tärkeää, että edellä kuvattu saadaan opettajankoulutuksessa myös vahvaksi osaksi luokanopettajakoulutusta, jossa historian pedagogiikkaa opiskellaan osana peruskoulussa opettavien aineiden monialaisia opintoja. Näin kouluun on mahdollista luoda opetukselle jatkumo, jolla on vaikutusta niin historian ymmärtämisen opiskelussa kuin autonomiseksi kansalaiseksi kasvamisessa.

4. Opettajankoulutuksesta ks. tarkemmin Anna Veijola, *Pedagogisen ajattelun kehittyminen aineenopettajakoulutuksessa. Tutkimus suoravalituista historian aineenopettajaopiskelijoista*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 478. Jyväskylän yliopisto 2013, <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42139/978-951-39-5350-8.pdf?sequence=2> (21.6.2016); Marko van den Berg, *Yksi historia monimutkaistuvassa maailmassa. Historian olemus ja historian suuret kertomukset luokanopettajaopiskelijoiden historiatietoisuudessa*. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen tutkimus- ja kehittämisskeskuksen tutkimuksia 9. Helsingin yliopisto 2007, <http://blogs.helsinki.fi/historiallis-yhteiskunnallinen-kasvatus/files/2010/12/van-Berg-s.1-309-vers3.pdf> (21.6.2016).